

Гостев В.В.

к.ю.н., доц. каф. «Правознавство» Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля

СУТНІСТЬ ЗАХИСТУ ОБВИНУВАЧЕНОГО ЯК ДОПОМОГА У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

У статті проводиться аналіз правової системи України у галузі захисту прав громадян у кримінальному процесі та правового становища обвинуваченого. Зроблені висновки відносно того, що надання обвинуваченому завідомо неправдивих показань не може розглядатися як допустимий спосіб його захисту, оскільки це не обумовлено його законними інтересами, інтересами правосуддя, не відповідає принципу рівності сторін. Вносяться пропозиції по удосконаленню законодавства, щодо надання правової допомоги обвинуваченому у повному обсязі та без обмежень.

Ключові слова: захист, обвинувачений, докази, відповідальність.

Сутність захисту традиційно сприймається як допомога у здійсненні правосуддя. З цього питання ще на початку ХХ ст. М. Духовський зазначав: «судова діяльність встановлена для захисту суспільних інтересів правосуддя; відповідно до цього захист повинен дбати про ті ж інтереси правосуддя, має бути служінням суспільним; [1, 196-197]. Видатний сучасний фахівець у сфері захисту обвинуваченого Зейкан Я.П. також підтримує таке розуміння призначення судової діяльності [2, 112]. У цьому ж контексті слід погодитися з думкою В. Маляренка, що захисту підлягають не усі, а лише законні інтереси обвинуваченого [3, 2-4], оскільки його незаконні інтереси вступають у протиріччя з публічним началом процесу та законними інтересами інших осіб, які беруть участь у справі. Тому питання захисту прав учасників кримінального процесу, обвинуваченого тощо, є актуальною проблемою та важливим напрямком вдосконалення кримінального судочинства.

Як відомо, у будь-якому виді діяльності мета в цьому визначає способи її досягнення. Мета і умови кримінально-процесуальної діяльності передбачають реалізацію усіх процесуальних функцій лише законними методами. Наприклад, у ч. 3 ст. 62 Конституції закріплено правило, згідно з яким обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом. Подібне правило встановлено і щодо реалізації функцій захисту. Зокрема, у ч. 5 ст. 55 Конституції зазначено, що кожен має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права і свободи від порушень та протиправних посягань [4].

Проте заборона недопустимих способів захисту, хоча і недостатньо послідовно, закріплена у КПК лише стосовно діяльності одного з представників сторони — захисника. Це слід визначити суттєвим недоліком. Тим більше, що у пункті 2 та 4 ст. 129 Конституції, ч. 5 та 6 ст. 16 (змагальність і диспозитивність) та в інших нормах КПК закріплений принцип рівності сторін у наданні доказів і їх дослідженні, а також обов'язок суду забезпечити рівні умови реалізації наданих сторонам прав. Виходячи з того, що по відношенню до усіх органів і службових

осіб, які відстоюють публічні інтереси, передбачена кримінально-правова заборона щодо фальсифікації доказів (ч. 3 ст. 22 КПК), очевидно, за принципом рівності сторін, ця ж заборона має поширюватися й на всіх суб'єктів сторони захисту.

Не витримує критики відсутність заборони неправдивих показань обвинуваченого і з позиції інших положень доказового права. Якщо в слідчому процесі обвинувачений міг лише спростувати докази обвинувачення і більше нагадував безправний об'єкт дослідження, то побудова кримінального процесу за змагальним типом значно розширює зміст його права на захист. Тепер обвинувачений усе більш може діяти ініціативно і активно — надавати судові свої докази і доводити їх переконливість. Згідно з ч. 2 ст. 65 КПК, показання обвинуваченого розглядаються джерелом доказів нарівні з показаннями свідка, потерпілого, висновками експерта тощо. Сформовані на основі цих джерел докази можуть бути підставою для органів досудового розслідування і суду у встановленні наявності або відсутності ознак злочину, винності особи, що вчинила злочин, та інших обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, підставою для проведення слідчих дій, що суттєво обмежують конституційні права громадян. Водночас процесуальна рівність доказової сили показань обвинуваченого з іншими видами доказів вступає у протиріччя з принципово різними підходами до оцінки допустимості способів їх формування.

У нормах КПК, які визначають права, а також безпосередньо регламентують порядок донуту обвинуваченого, не міститься заборони щодо надання обвинуваченим неправдивих показань і необхідності попереджати його про кримінальну відповідальність за подібні дії. Така ситуація формально узгоджується з відсутністю у Кримінальному кодексі норми про кримінальну відповідальність обвинуваченого за надання завідомо неправдивих показань. Але цього не можна сказати про інших учасників кримінального процесу, наприклад, про свідка чи потерпілого, стосовно яких безпосередньо передбачена кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання (ч. 1 ст. 384 КК).

Однак слід зауважити, що кримінальний закон у принципі визнає суспільну небезпеку у фальсифікації доказів захисту. Зокрема, ч. 2 ст. 384 КК передбачає кримінальну відповідальність за дії пов'язані зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту. Проте на думку науковців [5, 961], а також за сталою судовою і слідчою практикою, обвинувачений за своїм процесуальним статусом не є суб'єктом цього злочину. Такий підхід, на думку автора не тільки не сприяє досягненню цілей правосуддя, а й створює загрозу притягнення невинного до кримінальної відповідальності, може перешкодити розкриттю злочину.

У ч. 2 ст. 65 КПК також встановлено, що докази можуть бути подані учасниками процесу, зокрема, обвинуваченим і його захисником. Існує обґрунтований сумнів у коректності і практичній можливості реалізації цієї дефініції. Оскільки при існуючій моделі доказування неможливо уявити формування судових доказів поза межами слідчих дій, а також без їх перевірки, оцінки і використання слідчим на обґрунтування відповідних процесуальних рішень у справі [6, 143-147]. Та все ж таки слід визначити, що у певних ситуаціях система доказів захисту, центральним елементом якої можуть виступати отримані від обвинуваченого

завідомо неправдиві відомості, можуть призвести до помилок слідчого і набути значення «доказів обвинувачення» стосовно інших, невинуватих осіб, призвести до суттєвого обмеження їх конституційних прав і свобод. Крім того, подібна позиція обвинуваченого (підозрюваного, підсудного), навіть якщо тяжкі наслідки і не настали, може свідчити, на думку автора статті, про його стійку антисоціальну установку. Тому, враховуючи, що однією з ознак покарання є оцінка судом як вчиненого злочину, так і самого підсудного [7, 279], надання цією особою завідомо неправдивих показань має бути враховане судом при призначенні покарання.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що надання обвинуваченим завідомо неправдивих показань не може розглядатися як допустимий спосіб його захисту, оскільки це не обумовлено його законними інтересами, інтересами правосуддя, не відповідає принципу рівності сторін. Необхідно встановити у ст. 384 КК кримінальну відповідальність обвинуваченого (підозрюваного, підсудного) за надання ним завідомо неправдивих показань, що спричинило тяжкі наслідки у вигляді кримінального переслідування інших осіб, істотного обмеження їх конституційних прав і свобод. Передбачити у ст. 143 КПК обов'язок слідчого попереджати обвинуваченого про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань. А також передбачити надання підозрюваним, обвинуваченим або підсудним завідомо неправдивих показань як обставину, що обтяжує покарання (ст. 67 КК), якщо такі дії не утворюють самостійного складу злочину.

Література

1. Линовский В.А. Опыт исторических розысканий о следственном уголовном судопроизводстве в России. / Линовский В.А. — М., 2001. — 360 с.
2. Зейкан Я.П. Захист у кримінальній справі. / Зейкан Я.П. — К., 2006. — 242 с.
3. Маляренко В.Т. Кримінально-процесуальне законодавство України: питання становлення і розвитку / Маляренко В.Т. // Право України. — 2003. — №9. — С. 2-14.
4. Конституція України. Офіційне видання. — К., 1996.
5. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5 апреля 2001 года / Под ред. Н.И. Мельника, Н.И. Хавронюка. — К.: Канон; А.С.К., 2002. — 1216 с.
6. Кості М.І. Поняття «доказування» у кримінальному процесі України / Кості М.І. // Право України. — 2004. — №1. — С. 143-147.
7. Кримінальне право України: Загальна частина // За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я.Тация. — Х., 2002. — 340 с.

Гостев В.В. Сущность защиты обвиняемого как помощь в осуществлении правосудия. — Стаття.

В статье проводится анализ правовой системы Украины в отрасли защиты прав граждан в криминальном процессе и правового положения обвиняемого. Сделанные выводы относительно того, что предоставление обвиняемым заведомо

мо неправдивых показаний не может рассматриваться как допустимый способ его защиты, поскольку это не обусловлено его законными интересами, интересами правосудия, не отвечает принципу равенства сторон. Вносятся предложения по усовершенствованию законодательства, относительно предоставления правовой помощи обвиняемому в полном объеме и без ограничений.

Ключевые слова: защита, обвиняемый, доказательства, ответственность.

Gostev V.V. The defence essence of defendant as a help in justice realization — Article.

This article is devoted to analysis of legal system of Ukraine in the sphere of defence of rights for citizens in criminal process and legal situation of a defendant. The author made conclusions that given untruthful defendant's testimonies can't be use as possible method of his defence. It isn't stipulated by his legal interests, interests of justice and it doesn't meet to principle of equality of parts. The suggestions which are connected with improvement of legislation and giving legal assistance to defendant in complete volume without any limitations are made.

Key words: defence, defendant, proofs, evidence, responsibility.

УДК 331.2

Важечук С.Я., к.ю.н., доцент кафедри цивільного та трудового права Юридичного факультету Київського національного університету ім. Вадима Гетьмана

НАПРЯМКИ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОП В СФЕРІ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття присвячена визначенню тих головних напрямків в сфері захисту трудових прав працівників, в яких здійснюється діяльність Міжнародної Організації Праці. Розглянуто роль МОП в означеній сфері та виявлено сутність її нормотворчої діяльності. Визначено правову природу нормативних актів МОП.

Ключові слова: нормотворча діяльність, МОП, захист трудових прав працівників.

Метою даної статті є визначення тих головних напрямків в сфері захисту трудових прав працівників, в яких здійснюється нормотворча діяльність Міжнародної організації праці. Задля досягнення поставленої мети передбачається вивчити роль МОП в механізмі захисту трудових прав, з'ясувати сутність її нормотворчої діяльності, визначити правову природу та особливості нормативних актів, які приймається в межах МОП, а також проаналізувати ті напрями, в яких така діяльність здійснюється.